

Milica Zajcev

ZLATNE DEVOJKE
ZLATNOG
DOBA

orchestra plus
konci vremena
orchestra 59/62

Na stranicama časopisa *Orchestra* tokom minule gotovo dve decenije zlatno doba beogradske Opere i Baleta imalo je zasluženno mesto. Redakcija ovog časopisa, jedinog kod nas posvećenog umetničkoj igri, smatra kao priznanje ako se o njegovom sadržaju, pored ostalog kaže da „arhivira prošlost“. Jer, vekovna je istina da bez spoznaje minulog, nema ni napretka u budućnosti.

To se, razume se, odnosi i na sagledavanje onoga što je ostvario u svom „zlatnom dobu“ Balet Narodnog pozorišta u Beogradu gostujući sa velikim uspehom na festivalima i najznačajnijim svetskim pozornicama u svetu toga vremena. No, činjenica je da se o tom razdoblju istorije nacionalnog teatra u Beogradu pisalo o primabalerinama, prvakinjama, prvim igračima, solistima, epizodistima, a o ansamblu – bez koga nema velikih baletskih predstava – prilično uopšteno. Bez namere da tu činjenicu posebno ističemo, duboko uvereni da je taj zlatni uspeh bio rezultat velikog zajedničkog rada, poželeti smo da bar veoma skromno osvetlimo nekoliko „zlatnih devojaka“ koje sve te zlatne predstave imaju u svojim sećanjima i – svojoj igri. Stoga sam zamolila svoje drugarice sa kojima sam delila školske dane u našoj Baletskoj školi i sa kojima se redovno sastajem, da za čitaoce *Orchestre* napišu svoje umetničke biografije. A one su se odazvale veoma pismeno sročnim napisima koje sve krase duboka, iskrena ljubav prema umetničkoj igri u baletskom ansamblu. Nataša, Dacia, Marica, Badika i Mila (u sećanjima Teodore Sujić) sa dirljivom skromnošću su ispisivale sa ljubavlju stranice istorije zlatnog vremena svoga baletskog ansambla. Našalost, ovom pozivu se nisu odazvale Dina i Marina (članica Ansambla *Kolo*), iako je sigurno da bi i njihov doprinos bio dragocen.

Pripremajući ovaj podlistak *Orchestre* bila sam svesna da sam za učešće u njemu zamolila samo one „zlatne devojke“ koje najbolje poznajem i sa kojima se stalno družim. No, ima još mnogo zlatnih devojaka i mladića koji su svojim umetničkim ličnostima krasili ansambl „zlatnog doba“ i pre i posle njega. Ostaje stoga da ih u ime redakcije *Orchestre* zamolim da se ne ogluše o naš poziv i da nam pošalju svoje umetničke biografije. I to ne samo zbog toga što su one zlatnim uspesima činile do sada neprevaziđeno zlatno doba beogradskog baletskog ansambla, na kojem im se treba sa poštovanjem zahvaliti, već i zato što su njihova umetnička angažovanost, polet i ljubav prema igri vredni nezaborava.

Za redakciju *Orchestre*,
Milica Zajcev

NATAŠA ĐORĐEVIĆ

SREĆNA U IGRI

Ljubav prema igri osetila sam još u ranom detinjstvu. Moj brat od strica me je sa mojom sestrom odveo u sokolanu, gde smo nekoliko godina vežbale i postigle dobre rezultate. Prilikom jedne klupske svečanosti igrala sam u grupi Štrausov valcer. Tada sam, kroz tu igru, osetila veliko zadovoljstvo. U tom raspoloženju otišla sam u Baletski studio Smiljane Mandukić, i za kratko vreme postala sposobna i vredna učenica. Učestvujući na koncertima Studija zavolela sam pozornicu i bila vema srećna.

Upravo u to vreme Narodno pozorište u Beogradu je tražilo nove članove Baleta, pa sam otišla na audiciju i na svoju veliku radost bila primljena za članicu ovog poznatog baletskog ansambla.

Kako se Studio Smiljane Mandukić bavio savremenim baletskim izrazom, a Narodno pozorište je negovalo klasičan balet, svoje školovanje sam produžila u Baletskoj školi „Lujko Davičo“ u Beogradu, koju sam završila sa odličnim uspehom u klasi čuvene baletske umetnice Nine Kirsanove.

Tada su usledile moje najsrećnije godine u baletskoj karijeri. Bila sam članica Ansambla i učestvovala u celom repertoaru. Igrala sam i klasičan i karakteran repertoar, a povremeno sam dobijala i solističke deonice.

Najviše sam igrala u postavkama našeg velikog koreografa Dimitrija Parlića, kao i gostujućih ruskih koreografa - Zaharova, Lavrovskog, Anisimove i drugih. Kao pedagog jedno vreme je sa našim ansamblom radio Kumisnikov od koga sam dosta naučila. Posebno sam uživala igrajući u romantičnim delovima *Labudovog jezera* i *Žizele*, kao i u temperamentnoj igri Tatarki u *Poloveckom logoru* iz opere *Knez Igor*. Kao zaljubljenik u baletsku igru uživala sam u svakom svom nastupu na sceni, bilo u baletskim, bilo u operskim predstavama. Bila mi je velika čast što sam igrala prilikom gostovanja velike balerine Margot Fontejn u Beogradu. Ona nas je sve zadivila ne samo vrhunskom igrom, nego i njenim iskrenim i humanim ponašanjem. Imala sam sreću da učestvujem u baletima sa velikim ruskim balerinama Lepešinskom, Dudinskom, Pliseckom...

Kako je to bilo „zlatno doba beogradskog Baleta“, mnogo smo putovali i učestvovali na uglednim festivalima van naše zemlje. Na svakoj turneji smo se trudili da predstavimo u najboljem svetlu naš balet i našu zemlju i tako postanemo deo svetske baletske porodice. Kao najzanimljivija bih izdvojila gostovanja u Egiptu i Japanu. To su zemlje čija se kultura veoma razlikuje od naše. Piramide nedaleko od Kaira i hram Bude u Kjotu ostavile su na mene neizbrisiv utisak,

Posle odlaska u penziju, nastavila sam da se bavim pedagogijom u Studiju naše primabalerine Mire Sanjine, i bila veoma srećna što svoje znanje i ljubav mogu da prenesem na svoje učenice.

Kao što se sve u životu menja, tako se i baletska umetnost menja i traži nove puteve izražavanja. Savremeni baletski – igrački izraz nalazi sve više poklonika i osvaja baletske pozornice. Tako svako ko voli igru može naći zadovoljstvo i u klasičnom i u savremenom baletu. Ali svima je zajedničko što nas muzika spaja na najbolji način.

**DARINKA PRVULOVIĆ —
ANĐELIĆ**

USPEŠNA IGRAČICA, VRSNI PEDAGOG

Rođena sam 12. juna 1931. godine u Beogradu. Baletsku školu „Lujó Davičó” završila sam 1948. godine u klasi profsora Mileta Jovanovića. Iste godine dobijam angažman u Narodnom pozorištu u Beogradu kao honorarni član Baleta da bih posle kraćeg vremena postala stalni član i prvi ansambl igrač. U Narodnom pozorištu ostajem do 1973. kada odlazim u penziju.

Za moje profesionalno bavljenje baletom presudno je bilo „Rodino pozorište”. Roditelji su mene, brata i sestru odveli na predstavu i kada sam videla male balerine kako igraju, odmah sam poželela da im se priključim. Ubrzo sam to i učinila i prve korake baleta naučila od gospođe Danice Živanović, istaknute solistkinje beogradskog baletskog ansambla, koja je vodila igračko obrazovanje u ovom dećijem pozorištu.

Sarađivala sam sa Anikom Radošević, Dimitrijem Parličem, Verom Kostić i takođe sa svim ostalima koji su dolazili kod nas u Pozorište, ali najuspešnije sa koreografom i pedagogom Leonidom Lavrovskim koji je jednoj maloj grupi igrača (u kojoj sam i ja bila) držao časove pedagogije. Ne bih mogla izdvojiti kao svoju najomiljeniju ni jednu od našh predstava, jer sam u svim učestvovala i sve su mi podjednako drage. Pri tome me je uvek muzika podsticala na igru, a baleti Čajkovskog su me posebno inspirisali. Kada god sam izlazila na scenu, bila sam srećna i zadovoljna!

U Užice odlazim 1970. godine i osnivam baletski studio. Od tada poćinje moj pedagoški rad koji je trajao punih deset godina. Tu sam se prvi put oprobala i u koreografiji za predstavu *Plavi ćuperak* koja je izvedena na sceni Užićkog pozorišta. Posle deset godina provedenih u Užicu, dobila sam poziv iz Obrenovca gde se te 1982. otvorio Dom kulture i sportova u okviru koga se osniva Škola baleta koju sam vodila sledećih dvanaest godina. Prvo izvođenje dece iz te Škole na scenu bilo je 1989. na Festival savremene igre u Beloj Palanci. I moji ućenici osvajaju prvu nagradu. Od tada pa do danas, iako je prošlo već trideset godina, ta Škola u Obrenovcu i dalje postoji, a vode je moje ućenice od kojih posebno izdvajam Aleksandru Bulatović. Pored Obrenovca radila sam na Ubu, u Beogradu u Domu kulture „Braća Stamenković” gde sam

završila svoj pedagoški rad i otišla u „drugu” penziju. Zadovoljna sam što sam toliko dece i omladine upoznala sa radošću igranja na sceni o čemu svedoče zaista brojne nagrade koje su oni osvojili na mnogim takmičenjima. Oni nisu postali samo školo-vana baletska publika, već i istinski zaljubljenici Terpsihorine umetnosti.

Sa beogradskim Baletom sam učestvovala na mnogim gostovanjima po svetu, ali ne mogu da izdvojim ni jedno. Sva su bila zanimljiva, poučna, uzbudljiva i praćena velikim uspehom i aplauzima.

Sa svima u našem baletskom ansamblu sam bila u dobrim odnosima i uspešno smo saradivali, pa se i danas lepo slažemo i družimo.

MARICA RISTIĆ

PLASTIČNA BALERINA – ZADOVOLJAN PEDAGOG

Prvi put sam videla baletsku igru u svojoj petoj godini, kada sam prisustvovala jednoj filmskoj projekciji koja je u uvodu imala žurnal sa malom balerinom koja je izvodila meni jako dopadljive pokrete. Kada sam se vratila kući, a tada sam sa roditeljima i sestrama živela u Kumanovu, odmah sam počela da imitiram malu balerinu. Moja najstrijia sestra Žana je videla da sam jako gipka i insistirala je da sa njom vežbam neke igracke pokrete. Docnije smo živeli u Čačku gde sam učestvovala sa svojom igrom i svojim „koreografijama“ na tadašnjim školskim pripredbama.

Stipendiju za baletsko školovanje dobila sam u Čačku i sama sam došla u Beograd da učim pravu baletsku školu kod čuvene balerine i pedagoga Nine Kirsanove. Iako sam imala nešto više godina za početnicu, ipak me je Kirsanova primila i ja sam otpočela svoje igracko obrazovanje sa 15 godina. Brzo sam napredovala i završila sam Baletsku školu „Lujó Davičó“ u Beogradu 1953. godine, a bila sam primljena u baletski ansambl Narodnog pozorišta u Beogradu sa završenom petom godinom školovanja. Tako da sam igrala na sceni i završavala školovanje istovremeno.

Imala sam sreću da budem učenica vrsnog pedagoga Nine Kirsanove, a najviše sam učestvovala u izvođenju koreografija Dimitrija Parlića. Na kratko sam napustila beogradsku baletsku scenu i bila sam dve sezone solistkinja baletskog ansambla Makedonskog narodnog teatra u Skopju. Tamo sam igrala solističke deonice u *Uspavanoj lepotici* – Vilu Jorgovana, Srebro i Vilu u prologu ovog baleta, *Đavolu na selu* i u baletskim delovima u operama. Zatim me je Marina Olenjina pozvala da igram u Novom Sadu gde sam imala solistički repertoar u jednoj sezoni. Zatim sam se vratila u Beograd, ali nije bilo slobodnog mesta u ansamblu, tako da sam dve sezone bila volonter u beogradskom Baletu. Iako volonterka, igrala sam sve predstave koje su bile u Beogradu na repertoaru i prilikom brojnih gostovanja u inostranstvu.

Zbog izuzetne plastičnosti moje igre, što mi je sama priroda podarila, a ja to nisam nikada posebno isticala, odigrala sam zahtevne uloge „zmija“ u baletima *Rođendan infantkinje* (kreografija Dimitrije Parlić) i *Abraksas* (postavka Žanin Šara), za šta sam dobila dobre kritike.

Baletska muzika je veoma značajna u našoj umetnosti, ona je inspirator igre. Mene je najviše umetnički plenila muzika Sergeja Prokfejva za balet *Romeo i Julija*.

Pamtim jedan zaista izuzetan događaj sa naše turneje u Japanu 1963. godine. To zlatno razdoblje našeg Baleta mi je pružilo mnogo sreće i zadovoljstva. Sećam se posebno našeg nastupa u Japanu kada smo posle dugotrajnih ovacija ponovo, sa istim elanom, odigrali zahvalnoj publici još jedanput *Polovecke igre* iz opere *Knez Igor*.

Posle igrачke karijere bavila sam se pedagoškim radom. Predavala sam osnove klasičnog baleta mladima u Beloj Crkvi, Smederevu i Arandjelovcu i bila srećna kada sam videla njihov napredak na godišnjim koncertima.

**BRANKA FERENDINO —
LJUBENKO**

BALET JE NEDOSANJANI SAN

Branka Ferendino-Ljubenko, koju svi zovu Badika, o svojoj baletskoj karijeri zapisala je sledeće:

Rođena sam u Beogradu 10. avgusta 1933. godine. Bila sam u detinjstvu veoma nemirna, pravi „zvrk“ – sklona igri. Da bi me roditelji malo smirili, odveli su me na učenje baleta i ne sluteći da će mi to biti životni poziv. Tako, te daleke 1940. godine, počinje moj životni san upisom na Baletski odsek pri Muzičkoj akademiji u Beogradu. Imala sam tada **7 godina i bila najmlađi student Kraljevine Jugoslavije**. Školovala sam se isključivo u Beogradu kod izuzetnog pedagoga, profesora baleta Milorada Mileta Jovanovića. Zatim sam završila Srednju baletsku školu i više obrazovanje na Odseku za balet na tadašnjoj Pozorišnoj akademiji.

Redovna članica Baleta Narodnog pozorišta u Beogradu postala sam 01. februara 1951. godine i njemu sam ostala verna sve do odlaska u penziju 28. juna 1975. Bila sam u generaciji koja je igrala u neprevaziđenom „zlatnom dobu“ beogradskog Baleta i Opere. Bila sam igrачica u ansamblu, pa u prvom ansamblu i solistkinja-epizodista.

Učestvovala sam u postavkama domaćih i gostujućih stranih kreografa. Pri tome dajem prednost kreografima Veri Kostić i Dimitriju Parliću. Sve svoje predstave igrala sam sa istom ljubavlju bez obzira da li su one bile lake ili teške za izvođenje. Biti „mali labud“ pored čuvene Margot Fontejn ili Žizelina drugarica uz čudesnu Nataliju Besmertnovu bila mi je i čast i zadovoljstvo. Susret sa divnom Galinom Ulanovom bio je nezaboravan...

Moje kolegice, sa kojima sam najčešće igrala, bile su Radmila Teodorović, Temira Pokorni i Merima Selenić i druge koje su bile „zlatne devojkice – zlatnog doba“ beogradskog Baleta. Bile smo dobro uigrana četvorka malih labudova, razigrani muzikanti u *Romeu i Juliji* i još u bezbroj zajedničkih igara. Moji partneri, sa kojima sam najčešće igrala, bili su Milan Cincar i Dragan Seferović. Ali, moj prvi partner bio je veliki umetnik Dušan Trninić. Tako smo Duško i ja na Prvom omladinskom baletskom festivalu 1948. godine osvojili drugu nagradu (prva nije dodeljena) za izvođenje Adada iz trećeg čina *Uspavane lepotice*. I na školskom koncertu, na kojem su učenici profesora M. Jovanovića izveli treći čin istog baleta Čajkovskog, Duško i ja smo sa uspehom odigrali poverene uloge Aurore i Dezirea.

Sa naših brojnih turneja nosim lepe uspomene. Japan, Venecija, Firenca, Barselona – gradovi i zemlje za pamćenje. *Labudovo jezero* ispod Akropolja u Atini – čudo!!

Osim u svojoj matičnoj kući bila sam gost u *Ateljeu 212* gde sam igrala u predstavi *Krmeći kas* Aleksandra Popovića u režiji Nebojše Komadine. Ja sam bila lutka Žoli Oli za koju je Dimitrije Parlić sačinio izuzetnu kreografiju, pa sam na gostovanju kamernih scena u Firenci osim velikog aplauza dobila i odličnu kritiku.

Moja generacija je bila školovana i talentovana, ali uvek spremna za humor i pošalice. Sećam se prve generalne probe *Petra Pana* u koreografiji Vere Kostić. Šminka, kostim, dekor, orkestar, a ja smešni kuvar kapetana Kuke koga je igrala Ljiljana Dulović. U trećem činu na kapetanovom brodu neizbežne brodske merdevine. U „svojoj režiji“ „kačim se“ na glavačke na merdevine držeći kuvarski lonac i varjaču. Scena je bila smešna, pa je neko doviknuo sa simpatijama: *Badika, prava si ludača!* Tokom predstava scena se dopala i deci, pa su se smajala uz aplauz.

Da ne zaboravim i učešće u filmu Žorža Skrigina *Velika turneja* gde sam bila i glumica i balerina.

I, najzad, kada bi pitali šta za mene znači balet, umetnička igra, odgovorila bih uvek da je to nedosanjani san protkan muzikom, da ne liči ni na sport, ni na scenske kretnje, već je to zauvek čarobna baletska igra – *Igra što život znači*, kako piše moja prijateljica Milica Zajcev.

MILA PLAVŠIĆ

RADOVALA SE SVAKOJ PREDSTAVI

Jedna od sjajnih devojkica očaravajućeg *corps de ballet* Narodnog pozorišta u Beogradu bila je Mila Plavšić, učenica u detinjstvu čuvene Jelene Poljakove, docnije nepravzidenog maestra Mileta Jovanovića i najzad u Baletskoj školi fabulozne Nine Kirsanove. Srednju baletsku školu, docnijeg imena „Lujko Davičo“ završila je s odličnim uspehom, istovremeno završivši sve razrede Druge ženske gimnazije. Po uspešno položenoj Velikoj maturi upisala se na Filološki fakultet, grupa Istorija

i teorije svetske književnosti. Prvu godinu je završila s uspehom, ali dalje studiranje nije nastavila, jer su tada Opera i Balet Narodnog pozorišta bili u svom nikad više dostignutom zlatnom dobu, i brojne turneje širom sveta, duga česta i ponavljana gostovanja na čuvenim operskim i baletskim scenama iziskivali su svakodnevan naporan i celodnevan boravak u baletskoj sali. Mila nije bila solista. Bila je pouzdani, profesionalni, svim srcem predan član ansambla. Njen scenski šarm, muziklanost i tancovalnost kojima je bila obdarena, bili su uslov za možda istaknutije mesto u ansamblu, ali potpuno odsustvo ambicije omeđilo je njeno mesto u ansamblu i svakako je zaštitilo od mnogih razočarenja.

Obožavala je balet, bila presrećna na sceni, punim plućima udisala miris mastiksa i (često užegle) šminke. Radovala se svakoj predstavi, strepela za svaku premijeru, sa smeškom priznavala da uvek pred izlazak na scenu ima tremu, čak i kada je u poslednjem redu.

Igrala je u svim baletima koji su bili na repertoaru, bila cenjena ansambl baletina od svakog koreografa, rado igrala u operama, a pre svega bila iskren kolega. Poznata po humoru i brzom jeziku ostala je i danas, kada je već više godina nema, sa svojim „štosovima” u sećanju svoje generacije.

Kada je, posle ispunjenih uslova otišla u penziju, počela je da se bavi pedagogijom. Sasvim nečekivano, i na iznenađenje mnogih u toj delatnosti ispoljila je veliki dar, ambiciju i organizacionu sposobnost. Na poziv starijeg kolege, koji je već više godina imao dobro postavljene škole baleta na Siciliji, prihvatila je saradnju, i posle nekoliko godina, ne samo da je preuzela postojeće škole već je otvorila i nove.

Mnogi njeni učenici uspešno su položili ispite u Baletskoj školi „Lujo Davičo” i sa dobijenim diplomama postali članovi uglednih italijanskih pozorišta Rimskog i Milanskog baleta.

Godišnji ispiti njenih škola bili su kulturni događaji u gradovima Sicilije, jer je veoma inventivno pripremala i prikazivala pojedine činove ili efektne igre popularne baletske literature.

Na tradicionalnom baletskom takmičenju privatnih škola iz cele Italije u Torinu Milina škola osvojila je prvo mesto, a Mila počasni naziv kulturnog pregaoca.

Suđaje su je obdarile retkim poklonom: radovala se životu i volela ga svom snagom. Sve probleme rešavala je srčano i sa smeškom, pa se taj optimizam kao aura širio oko nje.

Kada bi je pitali šta joj je najdragocenije u životu, bez razmišljanja bi odgovorila - sin Vladan, snaha Sara i tri unučice, Mila, Nina i Ana.

Da je poživela još koju godinu, dočekala bi praunuka Eliju i još dvoje praunuka koji će uskoro otvoriti oči životu.

Privedila Teodora Sujčić